

нюється переважним чином виходячи з міркувань раціональності – співвідношення вартості енергоносіїв та витрат на їх економію. Проте економічне середовище енергозбереження формується не лише під впливом суто ринкових чинників. На нього суттєво впливають інституціональні фактори, що визначаються економічною політикою держави, а саме: особливостями регулювання цін на паливно-енергетичні ресурси та державною політикою у сфері енергозбереження.

Серед факторів, що ускладнюють реалізацію програм енергозбереження на рівні окремого підприємства, на нашу думку, доцільно виділити такі: викривлення цінних стимулів енергозбереження, обумовлене перехресним субсидюванням вартості паливно-енергетичних ресурсів; інституціональні перешкоди у створенні джерел самофінансування енергозберігаючих заходів (недоліки у порядку надання податкових пільг на реалізацію проектів з підвищення енергоефективності); нерозвинена інфраструктура енергозбереження.

Послаблення негативної дії зазначених факторів тісно пов'язано з удосконаленням інституціонального середовища вітчизняного енергоринку – ліквідацією цінового диспаритету, активним антимонопольним регулюванням. Однак лібералізація енергоринку може спричинити значні цінові шоки та негативно позначитися на можливостях підприємств впроваджувати енергозберігаючі заходи. Відтак необхідно активізувати зусилля, спрямовані на удосконалення державної політики у сфері енергозбереження. Зокрема, подальших досліджень потребує організаційно-економічний механізм надання податкових та кредитних пільг підприємствам, що беруть участь у реалізації програм енергозбереження; законодавча регламентація залучення енергозберігаючих сервісних компаній до виконання проектів енергозбереження у державних та комунальних закладах.

Список джерел

1. Постанова КМУ «Про затвердження Державної цільової економічної програми енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010-2015 роки» від 01.03.2010 №243.
2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо стимулювання заходів з енергозбереження» [Текст] // Офіційний вісник України. – 2007. – № 27. – С. 7. – ст. 1077.
3. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
4. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави: національна доповідь [Текст] / [Амо-

- ша О.І., Андрос Є.І., Бажал Ю.М. та інш.] ; за заг. ред. В.М. Гейця, А.І. Даниленка, М.Г. Жулинського, Е.М. Лібанової, О.С. Онищенко. – К. : НВЦ НБУВ, 2009. – 687 с.
5. Воронцов, С. Б. Аналіз ефективності виконання державних програм енергозбереження [Текст] / С. Б. Воронцов, А. Ю. Сменковський // Стратегічні пріоритети. – 2011. - №3. – С. 83-89.
 6. Енергозберігаючий блеф [Електронний ресурс] : матеріали Колегії Рахункової палати / Рахункова Палата. – Режим доступу : <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/16723646>.
 7. Дзядикевич Ю.В. Управління процесами ефективного енергозбереження [Текст] / Ю.В. Дзядикевич, Р.Б. Гевко, Р.І. Розум, М.В. Буряк // Інноваційна економіка. – 2010. - №3. – С. 151-154.
 8. Новий курс : реформи в Україні. 2010-2015. / Національна доповідь [Текст] / за заг. ред. В.М. Гейця [та ін.] – К. : НВЦ НБУВ, 2009. – 232 с.
 9. Лір В.Е. Економічний механізм реалізації політики енергоефективності в Україні [Текст] : монографія / В.Е. Лір, У.С. Письменна; НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2010. – 208 с.
 10. Бараннік В.О. Перехід України на світові ціни енергоносіїв: проблеми та перспективи [Електронний ресурс] / В.О. Бараннік / Національний інститут стратегічних досліджень. – Режим доступу : <http://www.db.niss.gov.ua/docs/energy/WorldEnergyPrice.pdf>.
 11. Земляний М.Г. Концепція (основи державної політики) енергетичної безпеки України у 2010-2014 рр. (проект) / М.Г. Земляний, А.І. Шевцов [Електронний ресурс] / Національний інститут стратегічних досліджень. – Режим доступу : <http://www.db.niss.gov.ua/docs/energy/ConceptEnPol.pdf>.
 12. Овсієнко О.В. Енергетична безпека: конфлікт соціально-економічних інтересів [Текст] / О.В. Овсієнко // Вісник Національної юридичної академії України. Серія: Економічна теорія та право. – 2011. - №1. – С. 55-65.
 13. Саприкін В. Чи буде проведено реформи в енергетичному секторі України / В. Саприкін [Електронний ресурс] / «Новий зелений курс» по-українськи? Роль Німеччини та України в сучасній європейській енергетичній політиці» (Берлін), 27-28.04.2010 : матеріали конф. – Режим доступу : http://www.razumkov.org.ua/ukr/article.php?news_id=773.
 14. Прейскурант для споживачів природного газу [Електронний ресурс] / Дочірня компанія НАК «Нафтогаз України» «Газ України». – Режим доступу : <http://www.gasukraine.com.ua>.
 15. Костін, Ю. Цінові чинники енергозбереження на підприємствах ПЕК [Текст] / Ю. Костін, В. Безлепкін // Вісник економічної науки. – 2012. - №1. – С. 71-73.

Г. Костромін

академік АЕН України

м. Кіровоград

РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ, ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Економічний розвиток України на шляху створення соціально орієнтованої ринкової економіки передбачає його відповідність довгостроковій стратегії економічного зростання, підвищення якості і рівня життя населення. Для ефективного функціонування економіки в ринкових умовах необхідно підвищувати рівень рентабельності підприємств, в цілому підвищувати конкурентоспроможність виробниц-

тва, його ефективність. Разом з тим, низький рівень виробництва, праці, маркетингу і збуту продукції, не конкурентоспроможність продукції внаслідок морального і фізичного зносу основного капіталу, зростання норм поточних витрат спричинює рівень зниження рентабельності, скорочення попиту на продукцію вітчизняних підприємств в умовах жорсткої конкуренції з боку імпорту.

Підтвердження тому в цілому по Україні недостатньо ефективна фінансова діяльність промислових підприємств. В 2009 році біля 41 відс. підприємств збиткові, сума збитків склала 48672,5 млн.грн. Рентабельність операційної діяльності промислових підприємств достатньо низька і становила всього 1,7 відс. Збитковість підприємств обмежує можливість інвестування частини прибутку в основні засоби, позбавляє можливості поповнення місцевих бюджетів. Ступінь зносу основних засобів промислового виробництва сягає в різних галузях промисловості від 57 до 58 відсотків.

Низький рівень інноваційної продукції, не розвинені ринки технологій, патентів і наукових досліджень не створює умов для прискореного освоєння випуску нових видів конкурентоспроможної продукції, а продукція, що випускається, має високу собівартість і не користується достатнім попитом на ринку товарів. Так, в цілому по Україні, питома вага матеріальних витрат в структурі операційних витрат з реалізованої продукції в промисловості в 2009 році склала 61,6 відс. Не краще положення в діяльності промислових підприємств і в Кіровоградській області. Все це пов'язано з погіршенням макроекономічних параметрів розвитку держави, зростанням кількості збиткових підприємств, падінням конкурентоспроможності вітчизняної продукції, низькою інвестиційною активністю на макро- і мікрорівнях, відсутністю значних позитивних результатах від приватизації державного майна, низькою ефективністю адаптаційних заходів більшості підприємств.

Сучасна ситуація в Україні потребує вирішення таких кардинальних та взаємопов'язаних проблем, як вихід з кризи і перехід до ринкових форм та методів господарювання. Тому, на сучасному етапі розвитку економіки актуальним є дослідження шляхів трансформації суб'єктів господарювання з ціллю підвищення ефективності їх діяльності. Така трансформація можлива в результаті реструктуризації підприємств та формування на цій основі їх інвестиційного потенціалу. Реструктуризація підприємств передбачає комплексність змін сфер функціонування підприємства (правового статусу, організаційної структури підприємства, структури залученого капіталу, структури персоналу тощо).

Проблеми реструктуризації підприємств, в останній час, знаходяться в полі зору як органів державного управління, так і менеджменту через свою актуальність. Вони також широко обговорюються в наукових колах.

Тому, метою статті є з'ясування сутності поняття «реструктуризація», дослідження та опрацювання заходів щодо проведення реструктуризації, як необхідної умови підвищення рівня конкурентоспроможності підприємств, їх більш ефективного функціонування, від яких значною мірою в цілому залежить становлення конкурентоспроможності економіки країни та її регіонів.

Сучасний стан і шляхи підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств в статті розглядаються під кутом зору підвищення ефективності їх діяльності шляхом проведення реструктуризації, формування для цього сприятливого інноваційно-інвестиційного середовища, адаптації виробничих колективів підприємств до проведення цієї роботи.

Для того, щоб всебічно розглядати шляхи підвищення ефективності реструктуризації підприємств необхідно, перш за все, уточнити сутність поняття «реструктуризації підприємств», розглянути можливі шляхи її проведення на підприємствах.

Дослідженням проблеми реструктуризації підприємств та їх конкурентоспроможності займалися відомі економісти: М. Портер, А. Томсон, Л. Белих, А. Юданов, Р. Фатхудинов, О. Терещенко, К. Леміш, Е. Андрієвська, О. Амоша та інші. Разом з тим, у вче-

них і практиків немає єдиного підходу до механізму проведення її на підприємстві.

Як відомо, термін «реструктуризація» в перекладі з англійської мови означає «зміну, перебудову структури чого-небудь».

У Законі України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» подається таке визначення: «Реструктуризація підприємства – здійснення організаційно-господарських, фінансово-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на реорганізацію підприємства, зокрема шляхом його поділу з переходом боргових зобов'язань до юридичної особи, що не підлягає санації, якщо це передбачено планом санації, на зміну форми власності, управління, організаційно-правової форми, що сприятиме фінансовому оздоровленню підприємства, збільшенню обсягів випуску конкурентоспроможної продукції, підвищенню ефективності виробництва та задоволенню вимог кредиторів».

На практиці, як правило, реструктуризація підприємств розглядається та здійснюється по наступним напрямкам:

- приватизація підприємств та перетворення їх у відкриті акціонерні товариства;
- розділення зі створенням нових юридичних осіб;
- ліквідація у зв'язку з укрупненням;
- передача об'єктів соціальної сфери у комунальну власність;
- скорочення чисельності працівників та ін.

Разом з тим, господарська практика показує, що такий спрощений підхід до проведення реструктуризації підприємств не приводить до бажаних результатів.

В процесі вибору форм і методів реструктуризації підприємства важливо враховувати всі фактори, що впливають на цей процес і, перш за все, аналіз зовнішнього середовища, в тому числі прямиї і непрямої його вплив на підприємство, ринкову ситуацію, а також забезпечити ефективне управління всім комплексом проблем, що формують стратегію конкурентоспроможності підприємства. Вона повинна сприяти фінансовому оздоровленню підприємства, збільшенню обсягів випуску конкурентоспроможної продукції, в цілому підвищення ефективності виробництва. Тому, на наш погляд, вона повинна проводитись в два етапи: оперативна і стратегічна реструктуризація.

Основні задачі оперативної реструктуризації:

- встановлення платоспроможності підприємства на текучий момент часу;
- створення економічних та фінансових умов для стійкого функціонування підприємств у довгостроковому періоді та забезпечення конкурентоздатності випускаємої продукції;
- створення умов для інвестиційної привабливості підприємства.

При цьому доцільно проведення наступних заходів:

- зниження витрат виробництва;
- проведення глибокої інвентаризації фондів;
- впровадження нових прогресивних форм і методів управління;
- скорочення чисельності зайнятих;
- тимчасове припинення капітального будівництва;
- продаж надлишкового обладнання, матеріалів, готових виробів;
- продаж незавершеного виробництва;
- реструктуризація боргових зобов'язань шляхом перетворення короткострокових заборгованостей в довгострокові кредити;
- капітальний ремонт, модернізація основних фондів, заміна застарілого обладнання та інші.

Задача стратегічної реструктуризації – залучення інвестицій для підвищення конкурентоспроможності підпри-

емств, закріплюючи його позиції на ринку товарів та продукції, поліпшення виробничої діяльності.

Значне місце в цьому процесі займає ефективне формування сприятливого інноваційно-інвестиційного середовища.

Для створення інвестиційної привабливості підприємств і економіки України в цілому необхідна:

- чітка та злагоджена перебудова інвестиційної політики держави та законодавства країни в цілому. Іноземним інвесторам необхідний юридичний і правовий захист своїх коштів та об'єктів інвестування, надання економічних гарантій від Уряду. Наявність великої кількості законодавчих актів і постанов, які суперечать один одному, призводять до плутанини під час вирішення спірних питань, тобто треба сформувати стійке та передбачуване правове поле.

- потрібно надати правовий фінансовий захист таким фінансовим процесам як кредитування та страхування ризиків, переглянути податкову систему, в пріоритетних галузях економіки надавати пільги на початкових етапах діяльності підприємства для його подальшого розвитку.

- однією з найважливіших перешкод є мораторій на продаж землі та відсутність права власності на землі об'єктів інвестування.

- на сьогоднішній день невіршеним залишається питання щодо рейдерських захватів підприємств, що є звичним для України та дивним для Європи та світу. За таких умов, іноземний капітал, як правило, інвестують в короткострокові та дуже рентабельні проекти, а від довгострокових відмовляються. Така позиція інвесторів зрозуміла, адже завдяки політичній та економічній кризі, в якій Україна знаходиться протягом довгого періоду, важко визначити основний напрямок діяльності підприємства та передбачити, що буде в країні через 3-5 років.

- необхідно також стабілізувати політичну ситуацію в країні, знизити рівень корупції, лібералізувати та дерегулювати підприємництво, сприяти розвитку фондового ринку, сформувати інвестиційні стимули, скоротити правила та інструкції стосовно ліцензування, оподаткування і репатріації прибутків. В цілому, для створення інвестиційно привабливого середовища, Україні потрібно проводити всі необхідні реформи якнайшвидше.

Керівникам промислових підприємств всіх форм власності сумісно з органами державного управління і місцевого самоврядування необхідно активніше проводити роботу по реструктуризації підприємств, в першу чергу збиткових, і, перш за все, оперативної її реструктуризації, що направлена на виявлення і залучення всіх резервів виробництва, підвищення ефективності праці підприємств, виведення їх на рівень рентабельності. Цю роботу необхідно провести на протязі найближчих 1-2 років. Це дозволить зробити ці підприємства інвестиційно привабливими, і в процесі стратегічної реструктуризації забезпечити надходження інвестицій в подальшому розвитку підприємства.

Інвестиційно-інноваційне відновлення виробництва повинно бути направлено на створення нових видів продукції і технологічних процесів, подальших ступенів обробки продукції, модернізації основних виробничих фондів і підвищення якості виробництва, що є основним шляхом ефективного освоєння науково-технічного прогресу за наявності великого виробничого апарату. Тим самим національне багатство буде більш послідовно використовуватись для швидкого розвитку продуктивних сил, для прискореного освоєння сучасних технологічних процесів.

Іноземні інвестори набагато краще та ефективніше керують підприємствами, а ніж це робить держава. Приватний власник намагається підвищити виробничі потужності за рахунок впровадження новітніх техно-

логій, що призводить до зростання прибутку, а як наслідок підвищення заробітної плати та покращення соціального захисту працівників.

Основними напрямками організаційно-економічної роботи на промислових підприємствах повинні бути:

- впровадження ефективних методів менеджменту;
- припинення виробництва застарілої продукції, реалізація не використовуваних основних фондів і земельних ділянок, на яких вони розташовані;

- виділення зі складу великих підприємств самостійні підприємства та ліквідація безперспективних виробництв;

- перебудова структури виробництва за принципом формування центрів прибутку;

- розробка, сертифікація, розширення випуску конкурентоспроможної продукції і реалізація її на внутрішньому і зовнішньому ринках;

- участь у регіональному і міжрегіональному поділі праці, розвиток регіональної і міжрегіональної кооперації;

- організація виробництва й постачання комплектного устаткування «під ключ» з наступним сервісним обслуговуванням, навчанням кадрів, передачею технологічної документації;

- розвиток мережі каналів товароруку, у тому числі дилерських представництв за кордоном для прискорення реалізації, більш повного обліку умов експлуатації машинобудівної продукції та її післяпродажного обслуговування;

- відродження науково-технічної і дослідно-експериментальної бази, що реалізує інноваційні проекти з гарантованим економічним ефектом і оплатою в залежності від обсягу продажу чи прибутку в замовника;

- зняття важкого тягаря утримання соціальної сфери промисловим підприємствам з передачею її на баланс міста (району), в якому вони розташовані.

Як показує практика, реалізація концепції реструктуризації дає стійкі позитивні короткострокові та довгострокові зміни в діяльності підприємств, в результаті яких відбувається оптимізація основних виробничих процесів на підприємстві. Разом з тим такі перевтілення не можуть не позначитися на трудових колективах реструктуризованих підприємств, оскільки вносять у їх діяльність певні зміни, щодо складу, чисельності, мотивації, нормування та оплати праці.

Аналіз показує, що ці процеси супроводжуються змінами якісного та кількісного складу працівників підприємства, їх перекваліфікацією, вивільненням частини персоналу, необхідністю подальшого працевлаштування і, як наслідок, складають соціально-психологічну напругу в колективі. Поява нових працівників відбувається не тільки на тих, хто прийшов, а й на вже сформований трудовий колектив. Ці та інші зміни, що відбуваються на підприємстві, відбуваються на діяльності самих підприємств. Тому і підприємство й трудові колективи повинні адаптуватися до них, оскільки виникає соціальна напруга, яка з'являється із-за можливого неспівпадіння інтересів підприємства й конкретного працівника.

У зв'язку з цим важливе місце при проведенні реструктуризації належить відслідковуванню стану соціально-психологічного клімату у колективі. Підприємство не функціонує ізольовано від суспільства, тому стан соціально-психологічного клімату в колективі залежить від таких чинників як суспільно-політична ситуація в країні та регіоні, від якості й стану управління підприємством, від умов й рівня життя населення в регіоні, рівня організації проведення реструктуризації та інших чинників.

Таке положення вимагає внесення істотних змін у

механізм проведення кадрової політики на підприємстві, формування виробничого колективу, активізації роботи з адаптації його до нововведень у процесі реструктуризації підприємства. Особлива роль і місце в проведенні такої політики відводиться керівникові підприємства.

Адаптація виробничого колективу до нових умов господарювання повинна розглядатися диференційовано, з позицій адаптації до її кожного окремого працівника підприємства, причому керівником підприємства повинні бути створені для цього всі умови.

Тому, підтриманню нормального соціально-психологічного клімату у колективі, адаптації колективу" до нових умов діяльності та до нових членів колективу, необхідно підходити комплексно та приділяти першочергову увагу. У цілому для проведення більш активної політики по адаптації колективу на нашу думку, необхідна реалізація наступних додаткових заходів:

Керівнику підприємства необхідно:

– максимально використовувати демократичні підходи в процесі управління виробництвом, його реструктуризації, проводити цю роботу гласно, враховувати думку низових трудових колективів. Проводити в колективі роз'яснювальну роботу про необхідність проведення реструктуризації виробництва і її ефективність для підприємства.

– постійно тримати в полі зору стан морально-психологічного клімату в колективі, відслідковувати основні тенденції його змін, знати й вміло користатися важелями впливу на ці процеси.

– більш активно проводити диверсифікацію виробництва, створювати додаткові суміжні виробництва на підприємстві для використання вивільненої робочої сили з основного виробництва.

– підсилити роль стратегічного планування на підприємстві, прогнозувати розвиток виробництва і, виходячи з цих прогнозів, заздалегідь проводити перепідготовку й перекваліфікацію кадрів для подальшого використання їх на підприємстві.

Необхідно підвищити відповідальність керівників за ефективне використання робочої сили на підприємстві, недопущення її необгрунтованого звільнення, включати ці питання в колективні договори та активізувати роль профспілок у захисті інтересів працівників підприємства. На всіх підприємствах, де використовується праця найманих працівників, обов'язково складається колективний договір між власником та трудовим колективом. Договір регламентує виробничі, трудові та економічні відносини трудового колективу з адміністрацією підприємства, питання охорони праці, соціального розвитку, участі працівників у розпорядженні та використанні прибутку й ін.

Однією з причин недостатньо ефективної реструктуризації підприємства є недостатнє наукове та методичне вирішення проблем реструктуризації підприємств в Україні. Для виправлення даної ситуації необхідно:

– визначити особливості реструктуризації підприємств в умовах формування ринкового середовища. Необхідно адекватно уявляти середовище, в якому ви-

никає, виконується та завершується проект реструктуризації. Його життєздатність в більшій мірі залежить від того, наскільки точним є зображення навколишнього середовища з позиції її взаємодії з проектом. Виникає потреба науково обгрунтувати особливості реструктуризації підприємств саме в умовах трансформації суспільства;

– визначити методичні підходи для оцінки ефективності самої реструктуризації та управлінських дій у відношення її здійснення. Треба запам'ятати, що реструктуризація сама по собі як модний зараз процес не потрібна. Вона повинна мати чітко визначену мету, досягнення якої слід оцінювати на окремих етапах і в цілому;

– розглянути наукову проблему відносно визначення проектів реструктуризації підприємств. Єдиного шляху реструктуризації не існує. На різних підприємствах в залежності від різних обставин цей процес відбувається по-різному. Необхідно виявити, які конкретно фактори визначають той чи інший шлях реструктуризації, які методи відповідають кожному шляху, які мають бути управлінські дії відносно управління цим процесом, тобто науково обгрунтувати доцільність тих чи інших моделей реструктуризації підприємств.

Тільки комплексний, системний підхід до проведення процесу реструктуризації дозволить прискорити підвищення конкурентоспроможності продукції, покращити інвестиційну привабливість підприємств і на цій основі, поряд з іншими заходами, підвищити ефективність функціонування економіки України, її життєдіяльність та конкурентоздатність.

Список джерел

1. Белых Л.П., Федотова М.А. Реструктуризация предприятий. – Москва «ЮНИТИ», 2001. – 368 с.
2. Четкина Я.С. Управление проектами реструктуризации предприятий. Научные работы. – ДонНТУ, Донецьк, 2002. – 246 с.
3. Андрієвська Є.В. Поняття та сутність процесу реструктуризації промислових підприємств // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2010. – № 39. – С. 24-33.
4. Леміш К.М. Основи формування механізму реструктуризації промислових підприємств // Економіка і регіон. – 2010. – № 25-02. – С. 44-56.
5. Про відновлення платоспроможності або визнання підприємства банкрутом. Закон України від 14.05.1992 №2343-ХІІ.
6. Терещенко О.О. Фінансові доміанти реструктуризації підприємств // Фінанси України. - 2009. – № 4. – С. 56-64.
7. Вятрович О. Реструктуризація як важливий спосіб забезпечення життєдіяльності підприємств // Економіст. – 2011. – № 7. – С. 45-50.
8. Костромін Г.Т. Інвестиційна привабливість регіону: шляхи вирішення. Матеріали IV з'їзду Спільки економістів України та Міжнародної науково-практичної конференції «Інвестиційно-інноваційний розвиток регіону». – Київ, 2010. – С. 127-134.
9. Статистичний щорічник України за 2009 рік. – К: Держкомстат, 2010. – 643 с.

В. Кравченко

Л. Фільштейн

м. Кіровоград

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО ІНЖИНІРИНГУ

В Україні та закордонній практиці, фінансовий сектор являється частиною економіки, яка безпосередньо

пов'язана з діяльністю фінансових інститутів. Які здійснюють акумулювання та трансформацію заощаджень або